
NAORUŽAVANJEM PROTIV BELE
KUGE, KRIMINALA I KORUPCIJE

STAVOVI GRAĐANA O BEZBEDNOSTI



BCBP

Novembar 2020. godine

Naoružavanjem protiv bele kuge, kriminala i korupcije

STAVOVI GRAĐANA O BEZBEDNOSTI

Nalaze istraživanja javnog mnjenja su analizirali istraživači Beogradskog centra za bezbednosnu politiku: **Marija Ignjatijević**, **Bojan Elek** i **Marija Pavlović**

Glavni zaključci

Glavni nalaz istraživanja je da građani istovremeno imaju uzajamno oprečne stavove o nacionalnoj i ličnoj bezbednosti, kao i o odnosu sa institucijama. Sa jedne strane, građani instiktivno prepoznaju da **glavne pretnje po bezbednost dolaze iznutra** i da imaju veze sa lošom upravom: to su organizovani kriminal i korupcija, institucije u koje nemaju poverenja jer služe političarima, zbog čega se oslanjanju prvenstveno na sebe i svoje dobro ponašanje i na tome baziraju osećaj lične bezbednosti. Sa druge strane, pod uticajem medijskih sadržaja i dominantnog narativa o ugroženosti zemlje u vrtlogu sukoba velikih sila i neprijatelja u komšiluku, i dalje veruju da je **čvrsta moć odgovor na bezbednosne probleme**. Stoga, njihovo rešavanje uglavnom vide kroz jačanje zemlje i ulaganje u sektor bezbednosti. Dodatno, važno je imati u vidu da se stavovi građana dijametralno razlikuju u odnosu na pretnje i rizike koje su definisani u prošle godine usvojenoj Strategiji nacionalne bezbednosti i Strategiji odbrane. Oba dokumenta na prvo mesto na spisku pretnji po bezbednost Srbije stavljaju (malo verovatnu) oružanu agresiju i separatističke težnje unutar zemlje, što je tek na donjoj polovini liste prioriteta građana, koji kao glavne probleme vide teme iz oblasti ljudske bezbednosti. Ova neusaglašenost krovnih strateških dokumenata i stavova građana posledica je skoro nepostojeće javne rasprave prilikom usvajanja ovih dokumenata. Ujedno, ona je i svedočanstvo pogrešnog usmerenja bezbednosne politike Srbije koja očigledno nije po meri građana, iako se Nacionalna strategija poziva na njihov subjektivni osećaj prilikom definisanja nacionalne bezbednosti.

Kontekst u kom je sprovedeno istraživanje

Istraživanje o stavovima građana sprovedeno je u periodu septembar-oktobar 2020. godine, na slučajnom, reprezentativnom uzorku metodom licem u lice, što znači da su nalazi validni za celu populaciju Srbije. Renomirane agencije za istraživanje javnog mnjenja radile su terensko istraživanje koje je, zbog velikog broja različitih tema koje obuhvata, sprovedeno etapno na osnovu tri odvojena upitnika koje su sastavili istraživači Beogradskog centra za bezbednosnu politiku.

Za razumevanje nalaza važno je imati u vidu nekoliko stvari. Najpre, istraživanje se sprovodilo tokom pandemije COVID-19, što je uticalo na stavove građana dvojako. Sa jedne strane, podstaklo ih je da prepoznaju pretnje po zdravlje kao bezbednosni problem, što se vidi po tome da po prvi put smatraju da je ulaganje u zdravstveni sistem prioritet u cilju smanjenja bezbednosne ugroženosti zemlje. Sa druge strane, sigurno je uticalo i na njihovo poverenje u ključne institucije koje su bile odgovorne za upravljanje pandemijom, od zdravstvenog, preko sistema bezbednosti, do političkih odlučilaca.

Pored ovoga, promena geopolitičkog okruženja i izbegličko-migrantska kriza koja, uz promenjenu dinamiku, traje duže od 5 godina, znatno su uticali na shvatanje građana o tome odakle dolaze pretnje po njihovu bezbednost. Na kraju, važno je imati u vidu da su osećaj ugroženosti i percepcija pretnji kod građana pod značajnim uticajem medijskih sadržaja i dominantnih poruka koje šalju predstavnici vlasti. Ako uzmemo u obzir dvotrećinsku većinu kojima je televizija glavni način informisanja, kao i činjenicu da najgledanije TV stanice uglavnom nekritički prenose izjave zvaničnika i ne dovode u pitanje tako prenete informacije, nameće se zaključak da je u rukama vlasti ogroman potencijal za kreiranje javnog mnjenja.

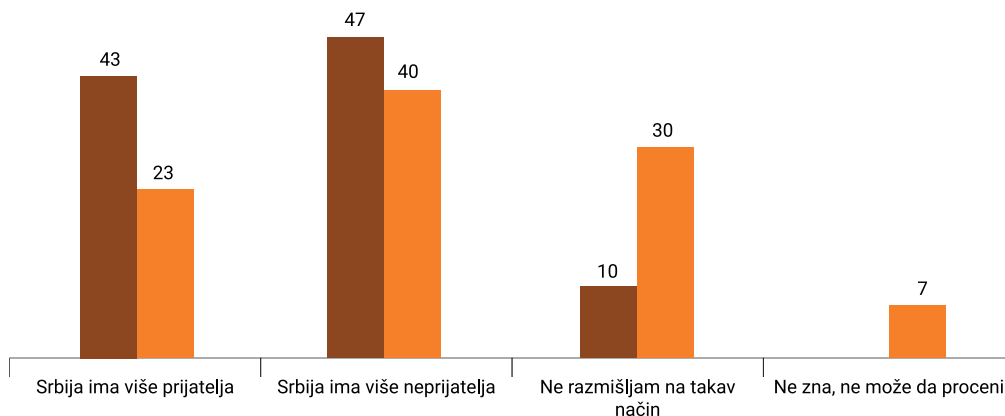
Nacionalna bezbednost: unutrašnje pretnje i spoljašnja ugroženost

Stavovi građana Srbije o nacionalnoj bezbednosti posledica su njihovog shvatanja da **glavne pretnje dolaze iznutra**. Stoga se na vrhu liste najvećih unutrašnjih pretnji po bezbednost Srbije nalaze organizovani kriminal, za četvrtinu građana, i korupcija za dodatnih 15%. S druge strane, građani smatraju da zemlju spolja najviše ugrožavaju velike sile i neprijatelji Srbije, što je verovatno posledica negativnih medijskih kampanja i komunikacije političara.

Kao spoljne pretnje građani najčešće navode migrante i velike sile (po jedna petina), ali tu vide i pojedinačno SAD (17%), Kosovo (15%) i Albance (svaki deseti). Ovi nalazi su posledica globalnih bezbednosnih dešavanja, pre svega dugotrajne migrantske krize ali i sve češće prisutnih poruka u javnoj sferi od strane radikalnih grupa, te straha od gubitka Kosova, što se vidi kao zajednički poduhvat Albanaca uz pomoć Amerike.

U poređenju sa 2017, sada **nešto veći broj građana smatra da je bezbednost Srbije ugrožena**, a misle da je najbolji način da se ugroženost prevaziđe ulaganjem u privredni razvoj i podizanjem standarda građana (58%) kao i mudrom diplomatijom (1/3). I na osnovu ovih stavova može se videti da građani prvenstveno misle da Srbiju ugrožavaju unutrašnji problemi, a to potvrđuje i nalaz da je, u odnosu na raniji period, skoro duplo veći broj onih koji smatraju da u svom susedstvu Srbija ima više prijatelja nego neprijatelja (Grafikon 1). Međutim, primetna je i znatna polarizacija stavova u odnosu na raniji period, kroz smanjenje broja onih koji ne razmišljaju o odnosima sa susedima u okviru podele na prijatelje i neprijatelje.

Grafikon 1: Da li Srbija u svom susedstvu ima više prijatelja ili neprijatelja?



Upitani za investicije u oblastima sa ciljem smanjenja ugroženosti, trećina navodi da je prioritet zdravstvo, što je očigledno posledica COVID-19 pandemije. Pozitivna stvar je i to što 16% građana prepoznaje zagađenje kao bezbednosnu pretnju koja zahteva ulaganje, što ranije nije bio slučaj, a lokalni problemi su i na samom vrhu tema koje građane zanimaju u lokalnim sredinama. Ovo govori o povećanoj svesti o rizicima koje zagađenje donosi i svedoči o nedostatku politika koje se ovim temama bave.

Međutim, drugi najčešći odgovor je kupovina oružja, za petinu građana, a isto toliko smatra da je odgovor ulaganje u ljudstvo u sistemu bezbednosti kroz povećanje plata i nabavku opreme. Dakle, uprkos shvatanju da glavne pretnje dolaze iznutra i da okruženje ne doživljavaju kao isključivo neprijateljsko, građani Srbije ne vide kao prioritet jačanje institucija već jačanje tzv. "tvrde moći" usmerene protiv spoljnog neprijatelja. I ovo je verovatno posledica komunikacije vlasti i čestih medijskih napisa o ugroženosti i potrebi za naoružavanjem, što je dovelo do toga da građani za "boljke" koje dobro prepoznaju uporno žele da uzmu pogrešan "lek".

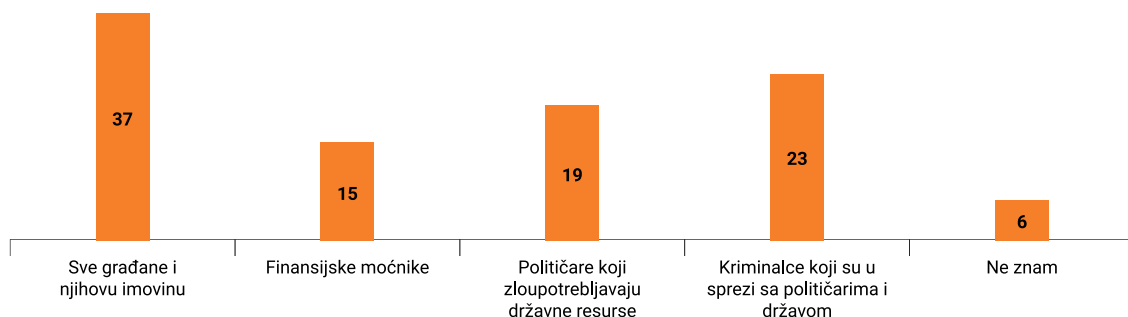
Na istom tragu, upitani da pojedinačno procene rizike po bezbednost Srbije, građane najmanje brinu spoljna agresija ili separatističke težnje, a najviše rizici iz domena ljudske bezbednosti: bela kuga (73%), narkomanija (70%) organizovani kriminal (2/3) masovan odlazak ljudi u inostranstvo (60%) i korupcija (58%). Zanimljivo je da strah od depopulacije, tzv. bela kuga, konstanta koju građani kao glavni problem vide i u ranijim istraživanjima iz 2011,¹ dok su neke druge tada dominantne teme, poput otcepljenja Kosova ili finansijske prezaduženosti, potisnute sa liste prioriteta.

Stavovi o institucijama: Najveće poverenje u vojsku, policija ne služi građanima

Kada je reč o **stavovima građana prema institucijama sektora bezbednosti**, Vojska Srbije tradicionalno uživa najveće poverenje – oko 65% građana veruje ovoj instituciji i najmanji procenat građana smatra da je korumpirana. S druge strane, oko 45% građana veruje policiji, dok **preko 70% njih smatra da je policija uglavnom ili u potpunosti korumpirana**. Istovremeno stabilno poverenje i visoka percepcija korupcije ponavlja se iz godine u godinu kada je reč o stavovima prema policiji i pokazuje da građani ne povezuju korupciju sa operativnim radom policije, kao i da je korupcija široko rasprostranjena i normalizovana pojava koja ne utiče na poverenje u institucije u velikoj meri. Uporedo sa visokom percepcijom korupcije, preko polovine građana smatra da **policija ne štiti građane** (Grafikon 2), već kriminalce koji su u sprezi sa političarima i državom (23%), političare koji zloupotrebljavaju državne resurse (19%) i finansijske moćnike (15%). Na ovakve stavove su verovatno uticale velike afere poput Savamale, a pre svega najskoriji događaji i postupanje policije tokom julskih protesta i vanrednog stanja. Kada je reč o službama bezbednosti, kao i kod policije, građani su podeljeni - oko 41% ima poverenja u rad Bezbednosno-informativne agencije (BIA), dok 44% nema poverenja.

¹ Šta građani misle o svojoj i bezbednosti Srbije, više autora, 2011, BCBP. https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2020/06/bcbp_2011_sta_gradjani_srbije_misle_o_svojoj_i_o.pdf

Grafikon 2: Koga štiti policija u Srbiji?

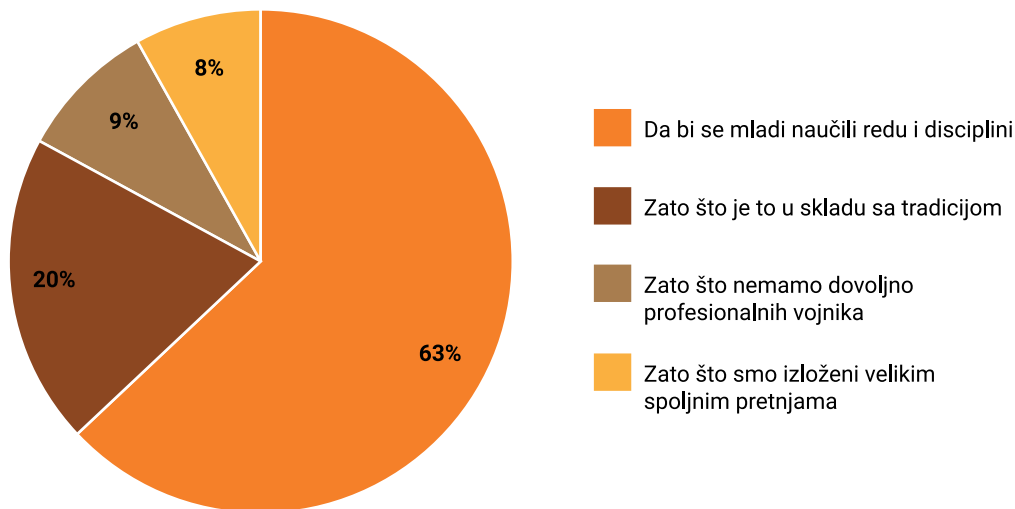


Generalno gledano, posle političkih partija, građani smatraju da su **najviše korumpirani** sudstvo, saobraćajna policija, carina, policija i zdravstvo, što su svakako institucije sa kojima najviše dolaze u svakodnevnom životu.

Skoro polovina građana smatra da je vojska sposobna da brani zemlju (48%), što je porast u odnosu na 2011. godinu kada je 41% građana pozitivno ocenilo sposobnosti vojske. Građani sposobnost najpre pripisuju opremljenosti - broj ljudi koji smatra da je vojska dobro opremljena skoro je udvostručen u odnosu na 2011. godinu i sada iznosi 40%. Ovaj skok se može tumačiti kao posledica medijskog i zvaničnog diskursa kojim se gradi imidž vojske kroz kontinuirano senzacionalističko izveštavanje o nabavkama naoružanja i vojne opreme, vojnim vežbama i Srbiji kao „najmoćnijoj vojnoj sili u regionu”. Ipak, većina građana smatra da je potrebno ulagati više (46%) ili isto novca u odbranu (38%), što je takođe rezultat dominantnog narativa o ugroženosti zbog koje su potrebni naoružavanje i veća izdvajanja za vojsku. Važno je istaći da, nakon Vojske Srbije i Srpske pravoslavne crkve, građani najviše veruju medijima koje prate, što govori o tome koliko su mediji snažno oruđe za oblikovanje stavova javnog mnjenja u Srbiji.

Sa druge strane, **polovina građana smatra da vojska nije dovoljno brojna (52%)**. Takođe, skoro tri četvrtine građana smatra da je potrebno ponovo uvesti **obavezno služenje vojnog roka**. Međutim, kao glavne razloge za vraćanje obaveznog vojnog roka (Grafikon 3) građani ističu red i disciplinu kod mladih (63%) i tradiciju (20%). Stiče se utisak da građani ne percipiraju vojni rok kao sredstvo odbrambene politike, već kao neku vrstu vaspitne ustanove. Slično kao kod ulaganja, građani ne povezuju procenu pretnje sa potencijalnim rešenjem, odnosno ne vide redovnu vojsku kao odgovor na izazove na koje trenutna profesionalna vojska ne može da odgovori. Velika podrška vraćanju vojnog roka može se povezati i sa starosnom grupom ispitanika – naime, najveći broj ispitanika koji podržavaju obavezni vojni rok kreće se u kategorijama između 45 i 60, kao i iznad 60 godina. U skladu sa tim, pozitivan stav o vraćanju vojnog roka se može tumačiti kao deo nasleđa iz prošlosti i asocijacije na vojni rok kao „životnu školu” koja „izvodi mlade na pravi put”.

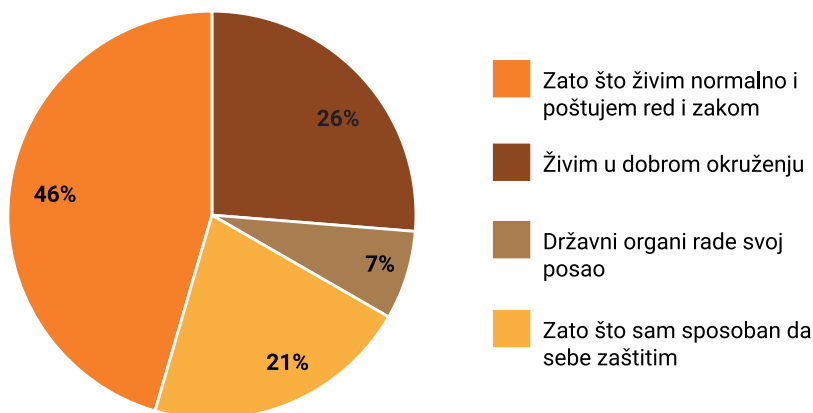
Grafikon 3: Koji bi, po Vašem mišljenju, bio glavni razlog za vraćanje obaveznog služenja vojnog roka u Srbiji? (u %)



Lična bezbednost: Građani se osećaju bezbedno, ali ne zato što državni organi dobro rade svoj posao

Većina građana se generalno oseća bezbedno. Građani se **najbezbednije osećaju** u svom domu (94,3%), potom u svom naselju (90,7%), svom gradu (84,9%) pa tek onda u državi (78%). Po rezultatima istraživanja koje je BCBP sproveo 2011. godine, građani su se takođe najbezbednije osećali u svom domu 84,5%, a može se uočiti i trend povećanja osećaja bezbednosti kod građana u poslednjih devet godina. Međutim, većinagrađana ne smatra da su državni organi doprineli njihovom osećaju bezbednosti. Kao glavni razlog za osećaj bezbednosti, skoro polovina (45,5%) građana, navodi da je to **zato što žive normalno i poštuju red i zakon**. Potom, ¼ građana ističe da je razlog zašto se osećaju bezbedno to što **žive u dobrom okruženju**, dok 20,7% građana smatra da su **sami sposobni da se zaštite** (Grafikon 4). Samo 7,4% građana kao razlog zbog koga se osećaju bezbedno navode da državni organi dobro rade svoj posao. U odnosu na 2011. godinu, sada je broj građana koji se vide kao sopstveni zaštitnici više nego duplo veći. Takođe, građani smatraju da komunalna milicija (68,8%) i lokalna samouprava **ne utiču** (65,8%) da se oni osećaju bezbedno. Stiče se utisak da su se građani okrenuli sami sebi kako bi zaštitili svoju bezbednost dok se jako malo njih oslanja na državne organe, što je razumljivo zbog manjka poverenja u institucije i vere da one ne rade u javnom interesu.

Grafikon 4: Šta je glavni razlog zbog kog se osećate bezbedno?



Čak 84% građana **spremno je da posegne za nasiljem** u cilju zaštite svoje i bezbednosti svoje porodice. Upitani za razloge postojanja nasilja u društvu, građani ih vide u lošoj ekonomskoj situaciji, siromaštvu i nedostatku perspektive (39,1%), dok ¼ njih smatra da je za nasilje glavni uzrok urušen sistem vrednosti u društvu.

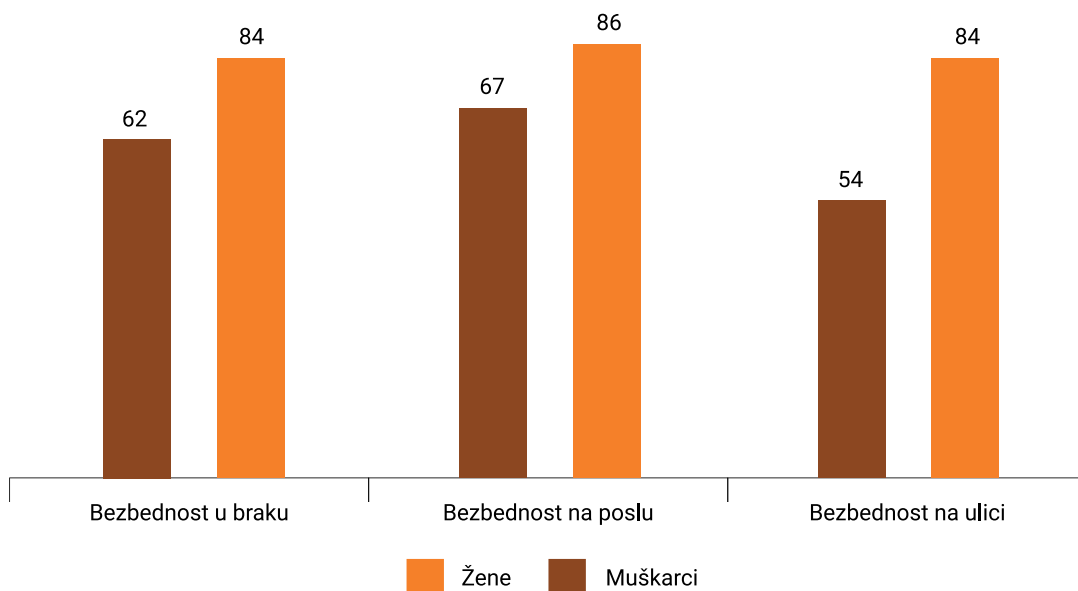
Kada je u pitanju policija, prema mišljenju građana, više od polovine (56,5%) smatra da **policija štiti** finansijske moćnike, političare koji zloupotrebljavaju državne resurse ili kriminalce koji su u sprezi sa političarima i državom. Pojavljuje se zabrinjavajuća brojka da 41,7% građana ne bi prijavilo policiji nekoga ko krši zakon zato što smatraju da to nije njihov posao, plaše se da bi počinitelac mogao da im naudi ili ne veruju da policija može da reši taj problem, ali i pored toga, njih 38,1% bi želelo da policija bude prisutna u većoj meri u njihovom mestu stanovanja.

Polovina građana smatra da je **policija reagovala onako kako treba iako je bilo ponekog prekoračenja upotrebe sile tokom protesta**. To ne začuđuje obzirom da 40% građana smatra da ako neko ode na nasilne proteste i policija ga prebije, čak iako ništa nije uradio, ipak je kriv za to što mu se dogodilo.

U svojim lokalnim zajednicama, građane **najviše zabrinjavaju** nebezbedni putevi i brza vožnja (83%), vršnjačko nasilje u školama (81,5%), nasilje povezano sa narkomanijom (79,4%), nasilje u porodici (76,3%), potom slobodno kretanje migranata po gradovima i selima (74,2%), prirodne nepogode (68,1%), epidemija bolesti izazvana korona virusom (62,8%) i kriminalni obračuni (62,1%). Znatno ih manje zabrinjavaju fizički napadi na Rome (46,7%), delovanje ekstremnih desničarskih grupa u Srbiji (45,5%), napadi na migrante (39%) i delovanje ekstremnih levičarskih grupa u Srbiji (38,8%). Dakle, utisak je da većinska zajednica prepoznaje nasilje koje ona doživljava kao problem, dok im je nasilje koje se dešava drugima (migranti, Romi) problem u manjoj meri.

Kada je u pitanju bezbednost polova, po mišljenju građana **bezbednost muškaraca** u braku (84,3%), na poslu (85,8%) i na ulici (83,9%) je veća nego **bezbednost žena** u braku (61,7%), na poslu (67%) i na ulici (54,3%). Postoji jaz između bezbednosti muškaraca i žena, za skoro 20% manje je žena bezbedna u braku i na poslu, dok je na ulici skoro za 30% nebezbednija od muškarca (Grafikon 5).

Grafikon 5: Kako biste ocenili bezbednost žena i muškaraca u Srbiji



** Procenat ispitanika koji su dali ocenu uglavnom dobra i veoma dobra*

Po mišljenju građana kada je u pitanju COVID-19, njih 37,3% smatra da se ne oseća bezbedno, dok je većina (62,7%) građana stava da se oseća bezbedno. Mora se napomenuti da je istraživanje stavova građana rađeno u periodu od septembra do oktobra kada nije bio, u ovolikoj meri, povećan broj obolelih kao u novembru. Zbog promene situacije u novembru i drastičnih povećanja obolelih, očekuje se i da se poveća procenat građana koji se osećaju ugroženo zbog epidemije COVID-19.



BCBP

www.bezbednost.org